

А. Петраускас, М. Хададова

ДОСЛІДЖЕННЯ ДРЕВЛЯНСЬКОГО КОЛОДЯЗЯ В ОЛЕВСЬКУ

Початок археологічних і досліджень на території сучасного м. Олевськ Житомирської обл. пов'язаний із роботами Я. В. Яроцького, який досліджував курганні насипи давньоруського часу. Наступні археологічні роботи, проведені М. П. Кучерою та іншими дослідниками, носили розвітковий характер. Починаючи з 2009 р., на території міста проводяться регулярні розкопки та розвіткові дослідження. У результаті встановлено наявність нашарувань перед давньоруського, давньоруського та пізньосередньовічного періодів в центральній частині міста та на городищі в ур. Бабина Гора, відкрито дві нові ділянки посаду городища і прилеглі неукріплені селища.

У польовому сезоні 2013 р. проводились і розкопки на території дитинця багатошарового городища в ур. Бабина Гора. На місці розташування западини діаметром біля 10 м було закладено розкоп 10×10 м та розкрито 80 м^2 площі. У результаті зафіксовано верхній контур заповнення археологічного об'єкта підокруглої в плані форми діаметром близько 10 м, який в перетині мав лійкоподібну форму. У центральній частині заповнення об'єкта було досліджено до глибини 2,3 м. Специфічна округла в плані форма та лійкоподібна в перетині, великі розміри об'єкта стали підставою для його ототожнення із рештками стародавнього колодязя, що свого часу висловив як робочу гіпотезу М. П. Кучера.

Під час досліджень 2014 р. основна увага була зосереджена на вибиранні заповнення колодязя та вивченні його конструктивних

особливостей. Досліджено верхні нашарування западини колодязя до глибини 3,6 м від рівня сучасної денної поверхні. Зафіксовано верхні контури первинного котловану колодязя, який мав підпрямокутну в плані форму і був вирізаний в верхній частині в нашаруваннях жовто-сірих та коричневих супісків, а в нижній частині — у щільному материковому суглинку світло-зеленого кольору із значними домішками жорстви.

Протягом 2017 р. розбирались нашарування, які залягали в шарах насичених вологою. Верхні нашарування були вогкими, а нижні — сильно насиченими ґрунтовими водами. У нижніх шарах насичених ґрунтовими водами досліджено верхню частину зрубних конструкцій колодязя.

Важливість даного, ще навіть не до кінця дослідженого об'єкта, пояснюється досить специфічною трьохстінною конструкцією, яка змінюється із глибиною, наявністю чітко зафіксованого глиняного «замка» між зовнішнім зрубом та стінками котловану колодязя в верхній частині, який закривав доступ до колодязя поверхневим ґрунтовим водам (рисунок). Це може свідчити про досить вибагливе ставлення древлянського населення до якості води. Також слід зазначити, що поява колодязя на пам'ятці може бути пояснена лише зведенням на цьому місці городища — центру одного з древлянських племінних об'єднань, із якого формується м. Олевськ. Для мешканців рядового селища відкритого типу не було потреби виїмати на поверхню більш ніж 60 м^2 ґрунту, із якого майже 30 м^2 це порода, яка важка для вибирання навіть

Вигляд нижньої частини колодязя з півдня та заходу

сучасним шанцевим інструментом. Проблема могла бути вирішена без великих трудовитрат за рахунок води струмка, який протікає вниз, чи неглибокої кринички в його заплаві. Колодязь, який містив як мінімум 20 м² чистої води, потрібен був мешканцям

міста та його околиць під час нападу ворогів і міг бути стратегічним запасом на випадок довготривалої облоги. Остаточну відповідь на питання датування та особливостей конструкції можна буде отримати після повного дослідження древлянського колодязя.

А. Петраускас, М. Хададова

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПІВНІЧНОМУ ГОРОДИЩІ ЛІТОПИСНОГО ВОЗВ'ЯГЛЯ

Житомирська експедиція Інституту археології в 2017 р. продовжила дослідження Північного городища літописного Возв'ягля. Городище в околицях м. Новоград-Волинський відоме ще з XIX ст. Обстеження пам'ятки проводяться з другої половини XX ст. Пріоритет у співвідношенні двох городищ Південного та Північного із залишками літописного міста Возв'ягель належить М. П. Кучері. Археологічні дослідження широкими площами проводив на Південному городищі Б. А. Звіздецький. У результаті зафіксовані виразні ознаки припинення функціонування міста в середині XIII ст. у вигляді згорілих житлових, побутових, оборонних споруд, великої кількості речових знахідок із слідами перебування в пожежі, решток загинув в результаті нападу мешканців міста, що співвідноситься із літописними повідомленнями про знищення міста військом Данила Галицького. Також виявлені чисельні знахідки, які репрезентують матеріальну культуру населення середньовічного міста середини XIII ст. Серед них значну цінність становить виявлений комплекс прикрас знатної жінки XIII ст., знайдений в підкліті житлової споруди. Час функціонування міста визначався вченими в межах XII—XIII ст., хоча більш ранні знахідки датовані IX—X ст. На підставі знахідок на городищах керамічних виробів IX—X ст. М. П. Кучера та Б. А. Звіздецький висловлювали припущення, про можливо більш ранній період формування літописного міста.

Дослідження 2017 р. проводились на Північному городищі літописного міста, яке обстежувалось лише візуально та незначними площами у 2007—2008 рр. Проведено наукову атрибуцію скарбу стародавніх прикрас, який походить з Північного городища і зберігається в фондах Новоград-Волинсько-

го краєзнавчого музею, візуальне обстеження городища, фотофіксація за допомогою квадрокоптера, дослідження культурних нашарувань за допомогою метало детекторів, обстеження площі городища за допомогою георадару і магнітометра та археологічні розкопки.

Комплекс прикрас знатної жінки X ст. походить із східного передгороддя Північного городища. Він складається із срібних з позолотою сережок т. зв. волинського типу і лопасних намистин. До складу комплексу входить також пустотілий срібний гудзик із зерню, золота лунниця із зерню, сердолікові та пастові намистини (рисунок). Виявлені прикраси співпадають по набору із комплексом прикрас, які виявлені в результаті досліджень шарів середини X ст. на городищі 1 літописного Іскоростеня і можуть слугувати ще одним підтвердженням зародження Возв'ягля, як міського утворення, в IX—X ст. Подібні припущення вже висловлювали М. П. Кучера та Б. А. Звіздецький на підставі знахідок ранньогончарної кераміки. Наступні розкопки та розвідки на території Північного городища, посаду та примикаючого до нього поселенського оточення виявили знахідки ранньогончарної кераміки IX—X ст. Обстеженнями 2012 р. було виявлено залишки курганного некрополя, який також датований вказаним часом. Також під час складання плану Північного городища в 2007 р. була зафіксована значна асиметричність оборонного рову між дитинцем та барбаканом. Враховуючи наявність старожитностей IX—X ст. на Північному городищі, його посаді, найближчій поселенській окрузі, а також комплекс престижно-значимих цінностей цього часу на городищі, можна висловити припущення, що рів, який через певне опливання та асиметричність